

Marsai Viktor¹: Rejtő nyomában III – Magyarország és a Magyar Honvédség csádi szerepvállalása²

Vezetői összefoglaló

- Csád sajátos szigetelő-állam jellege miatt a nagyhatalmi versengés egyik ütközőpontja, amely francia-barátsága mellett egyre nagyobb nyomás alatt áll Oroszország, illetve regionális szövetségesei részéről.
- A szudáni polgárháború – különösen az etnikai összefonódások és a menekültválság miatt – nagyban hat Csádra, és korlátozza Mahamat Déby mozgásterét.
- A belső ellenzék – beleértve a felkelő szervezetek legerősebb frakcióit – az északi népcsoportok közül kerülnek ki. Déby-nek egyszerre kell kordában tartania saját zaghawa ellenzékét, illetve a gorane, tama, arab kísérelteteket hatalma aláásására. Ezt részben politikai és gazdasági koncessziókkal, részben erővel igyekszik elérni.
- A dzsihádisták csoportok expanzióját az elmúlt években – szemben más száheli országokkal – Csádnak ugyan sikerült megakadályoznia, de azok továbbra is komoly fenyegetést jelentenek. Ráadásul a csádi fegyveres erők előtt álló egyéb feladatok miatt csökken a rájuk nehezedő nyomás. A szélsőségesek új módszereket (katonai bázisok elleni támadások, drónok) kezdtek el meghonosítani az elmúlt években.
- A nyugati szövetségesek kiszorulása a régióból – például az agadez-i amerikai drónbázis felszámolása – az MH számára is képességvesztést jelent. Különösen súlyos ez a felderítés terén.

Elemzésünk második része a csádi műveleti környezet, a legfontosabb kihívások és kockázatok bemutatására fókuszál, beleértve a külső tényezőket (geopolitikai vetélkedés, a szudáni polgárháború), a belső kihívásokat (etnikai és politikai ellentétek, felkelő- és dzsihádisták szervezetek), illetve a magyar szempontból odafigyelést igénylő területeket (stratégiai elkötelezettség, műveleti kapacitások).

Bevezetés

A Száhel mind a külső, mind a helyi szereplők számára tartogat meglepetéseket. Az elhúzódó strukturális kihívások mellett ezek egyre inkább a geopolitikai versenyben gyökereznek, amelyek hetek alatt képesek radikálisan megváltoztatni a stratégiai környezetet. Ezt jól mutatta Mali és a Takuba példája.

Egyértelmű, hogy Csád nem az ideális terep a magyar szerepvállalásra – hanem az az utolsó ország, amelyik még bír stratégiai jelentőséggel, és megtartotta nyugati kapcsolatait a Nyugat-Száhelben. Abban a régióban, amelynek folyamatai egyértelműen hatnak Európára. Nem véletlen, hogy számos rivális szereplő ebből az irányból igyekszik gyengíteni a nyugati pozíciókat, és beindult a külső hatalmak versenye a régióért. Ha tehát az európai szereplők nem lépnek, akkor a pálya széléről nézhetik a rivális hatalmak térnyerését. Mindezek mellett is érdemes figyelembe venni, mely tényezők hátráltathatják, vagy akár lehetetlenné tehetik el Magyarország és az MH csádi szerepvállalását.

Külső tényezők

Geopolitikai versengés

Amint azt az elemzés előző részében bemutattuk, Csád a buzani regionális biztonsági komplexumok elmélete szerint tipikus szigetelőállam, amelyre minden irányból hatnak válságok. Ezeket N'Djamena az elmúlt évtizedekben alapvetően sikeresen tartotta mederben. A jelenlegi helyzet azonban merőben más, mivel az egyes válságok egyszerre jelentkezők, ráadásul Csád sem vonhatja ki magát az egész Száhelben megfigyelhető nagyhatalmi verseny alól. Idriss Déby Franciaország egyik legfontosabb szövetségesének számított, és Párizs többször is segítette őt hatalma megtartásában: nem véletlen, hogy meg nem erősített mendemondák szerint a Wagner Csoport is szerepet játszhatott az elnök 2021. áprilisi, meglehetősen

¹ Dr. habil. Marsai Viktor a Migrációkutató Intézet igazgatója, a Nemzeti Köszolgálati Egyetem docense.

² A Száhel-övezetben korábban tervezett magyar katonai szerepvállalásról lásd: MARSAI Viktor: [Rejtő nyomában – magyar szerepvállalás a Task Force Takubában](#). SVKI Elemzések, 2021/21. [online], 2021. 11. 15. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2024. 04. 05.]

gyanús körülmények között bekövetkezett halálában.³ Fia, Mahamat Déby is számíthatott az egykori gyarmattartó támogatására – ezt jelezte, hogy Párizs nem kritizálta az ifjú Déby-t sem az államfői poszt elfoglalásáért, sem a 18 hónapos átmeneti időszak újabb két évvel történő meghosszabbításáért, végül pedig gratulált neki a május 6-i választási győzelem után. Franciaország számára továbbra is kiemelt jelentőséggel bír az ország, amelyből befolyással bírnak Dél-Líbiára, Kelet-Szudánra, a Közép-afrikai Köztársaságra és Nigerre – nem utolsósorban pedig figyelemmel kísérik az orosz szerepvállalást. Azt, hogy Párizs továbbra is számol Csáddal, jelezte, hogy Emmanuel Macron 2024 elején kinevezett, Afrikáért felelős főtanácsadója, Jean-Marie Bockel megerősített egy interjúban: nem szándékoznak kivonni a francia erőket az országból.⁴ Ez rácsúszott azon vélekedésekre, hogy Bockelt – aki a mali műveletekben elvesztette egyik fiát – azért választották volna ki a posztra, hogy felszámolja a száheli francia szerepvállalást.

Ugyanakkor fontos kérdés, hogy Déby meddig él ezzel a partnerséggel. A térséget átjáró, rendkívül erős francia-ellenesség a csádi társadalomban is megfigyelhető. Nem véletlen, hogy Succès Masra is azt ígérte, megválasztása esetén felülvizsgálja a franciákkal való együttműködést. Számos helyi szereplő szemében a Déby-klán uralma összefonódott az európai hatalommal, és emiatt Párizs egyre népszerűtlenebb a nyugat-szaheli országban is.⁵ Ezt a trendet Déby sem hagyhatta figyelmen kívül. Így – más országokhoz hasonlóan – úgy tűnt, hogy az elmúlt időszakban N'Djamena szakít az egyoldalú francia – és részben nyugati – viszonyrendszerrel. Ennek egyértelmű jele volt, amikor a 2023 júliusi nigeri puccs után a csádi vezetés igen kemény nyilatkozatban szólalt fel egy esetleges külföldi intervenció ellen.⁶ 2024 januárjában pedig – alig egy héttel azután, hogy a nigeri miniszterelnök is Oroszországban járt, és megállapodott a két ország közötti védelmi együttműködés mélyítéséről – Déby Moszkvába látogatott. Tekintettel a Száhelen folyó orosz-francai vetélkedésre, ez szintén erős jelzés volt N'Djamena részéről.⁷ 2024. április végén pedig arról jelentek meg nem erősített sajtóhírek, hogy 130 korábbi Wagner-zsoldos érkezett Csádba, ami az Africa Report szerint ugyan álhír volt, 30 orosz katona azonban átutazott az országon Szudán felé.⁸ Ezzel párhuzamosan a nyugat-szaheli állam vezetése arra szólította fel az országban tartózkodó – nagyjából 100 fős – amerikai kontingenst, hogy hagyja el Csádot, mivel az ott-tartózkodásuk jogi feltételei nem adóttak. Michael Langley tábornok, a térségért felelős amerikai stratégiai parancsnokság, a U.S. AFRICOM vezetője azt nyilatkozta, hogy ez egy átmeneti helyzet, és rendezni fogják az ügyet a csádi féllel, aki nem akarja felmondani a biztonsági együttműködést.⁹ Akárhogy is lesz, ez szintén erős jelzés volt N'Djamena részéről. Figyelembe véve a 2020 óta tartó száheli trendeket, Oroszország bármikor szívesen veszi át a nyugati pozíciókat a biztonsági és védelmi szektorokban, és az európai és észak-amerikai szereplők egyelőre nem találták meg ennek hatékony ellenszerét.

Ugyanakkor érdemes óvatosságnak lennünk. Egyelőre N'Djamena részéről nem látunk hasonló szakítást a nyugati szereplőkkel, mint Bamako vagy Niamey esetében. Nem került szóba a francia erők távozása, és mint említettük, az amerikaiak esetében is hivatalosan ideiglenes átcsoportosításról van szó. Az oroszokkal való kapcsolatfelvétellel egyrészt inkább nyomást tud helyezni a franciákra, hogy demonstrálják, tud máshonnan is támogatást szerezni, ha Párizs nem lenne elég elkötelezett hatalma fenntartásában. Másrészt az orosz zsoldosok sokkal inkább elfogadhatóak lennének a lakosság számára, mint a francia katonák. Sokan ebben a keretrendszerben értelmezik az amerikai katonák ideiglenes távozását is: szerintük Déby nem akart megszabadulni Washingtontól, de jelzi, van mozgástere, és ezt szeretné politikai (akármilyen történik is a választásokon vagy az után, ne érkezzon túl erős kritika) és katonai/gazdasági (fegyverek, befektetések, humanitárius segélyek) támogatásra váltani.¹⁰ Vagyis, hogy a Nyugat fektessen bele többet „utolsó bástyájának” megtartásába a Száhelen.

Annál is inkább, mert Csád lépéskényszerbe került: az elmúlt években ugyanis az oroszok körbevették az országot: Khalífa Haftar tábornoknak köszönhetően a Kreml már legalább hat éve stabil pozíciókkal

³ Online interjú egy EU-s diplomatával, 2021. június.

⁴ [French Troops To Stay In Chad: Macron Envoy](#), [online], 2024.03.07. Forrás: Barrons [2024.05.08.]

⁵ Interjú egy csádi értelmiségivel, Kairó, 2023. október.

⁶ [Chad rejects Niger coup intervention](#), [online], 2023.08.02. Forrás: TRT Worlds [2024.05.09.]

⁷ [Chad's president meets with Putin in Moscow](#), [online], 2024.01.24. Forrás: Africanews [2024.05.09.]

⁸ [Chad, press sources: a group of 130 Russian trainers landed in N'Djamena](#), [online], 2024.04.29. Forrás: Agenzia Nova [2024.05.09.]; [False reports circulate about Russian mercenaries in Chad as the presidential campaign concludes](#), [online], 2024.05.11. Forrás: X [2024.05.15.]

⁹ [US says it will return to Chad for talks to keep troops in the country](#), [online], 2024.05.01. Forrás: Apnews [2024.05.10.]

¹⁰ [Chad's government threatens to kick out US troops as Russia expands influence in Africa](#), [online], 2024.04.18. Forrás: CNN [2024.05.10.]

rendelkezik Líbiában. A Szudánban harcoló Muhammad Hamdán Dagálu Hamídti és Gyorsreagálású Támogató Ereje (*Rapid Support Force* – RSF) szintén komoly orosz támogatással rendelkezik. Az RSF ugyanis központi szerepet játszott és játszik az orosz féllal folytatott aranycsempészetben, amely dollármilliárdokhoz juttatja a nyugati szankciókat kijátszani próbáló Moszkvát.¹¹ Délről a Közép-afrikai Köztársaság a Kreml és a Wagner első afrikai kísérleti projektjének bizonyult, és jelenleg is erős az itteni befolyás: az RSF-nek érkező fegyverek egy része innen jut be Szudánba.¹² Nigerbe 2024 áprilisában érkezett meg az immáron Africa Corps-ra keresztelt alakulat, amely értesülések szerint légvédelmi rendszereket is vitt magával,¹³ ami jelzi, hogy az orosz erők nem elsősorban a terror- és felkelő-ellenes műveletek végrehajtására, hanem rezsimbiztonsági célokból települtek a környező országokba. Emellett igyekeznek ellehetetleníteni a nyugati szerepvállalást, például a drónokkal végzett felderítő műveleteket, amelyek mind a radikális szervezetek, mind a rivális hatalmak tevékenységéről képesek lennének információt gyűjteni.

Az is világosan látszik, hogy – amint arra korábban rámutattunk – az orosz fél a hibrid hadviselés keretében sokkal inkább érdekelt a térség instabilitásának fenntartásában, mint annak megoldásában. Ezt magyarázza, hogy az innen elinduló és a régióból kilépő kihívások – mint az irreguláris migráció vagy a terrorizmus – a szűk régió kívül elsősorban Európának okozhatnak problémát. Az olasz védelmi minisztérium már 2023 márciusában arról beszélt, hogy az illegális migránsoknak az olasz partoknál megfigyelhető növekvő érkezésszámai részben a Wagner Csoportnak köszönhetők, akik tevékenyen részt vesznek az embercsempészetben.¹⁴ A brit Telegraph 2024 eleji, titkosszolgálati anyagokra hivatkozó riportja szintén azt állította, hogy Oroszország a migráció instrumentalizálásával próbálja gyengíteni Európát és eltántorítani Ukrajna támogatásától.¹⁵ Moszkva mindkét vádat tagadta. Ugyanakkor a statisztikák alapján világosan látszik, hogy az orosz benyomulás, illetve a nyugati távozás hatására a biztonsági helyzet jelentősen romlott az érintett országokban: 2022-ben 63%-kal nőtt a dzsihádisták erőszak áldozatainak száma a Szahelben,¹⁶ miközben 87%-uk abból a két országból, Maliból és Burkina Fasóból került ki, amelyek megszakították a biztonsági együttműködést a nyugati szereplőkkel.¹⁷ 2024-re Burkina Faso területének felét már – az orosz jelenlét ellenére – a szélsőséges csoportok ellenőrizték. Korábban ez az arány 20%-os volt.¹⁸ A Wagner/Africa Corps érkezése tehát nem tudta (akarta?) helyettesíteni a kényszerből kivonuló más nemzetközi erőket, és ez mindenütt a biztonsági helyzet romlását eredményezte.

Mindez azt jelenti, hogy a Magyar Honvédségnek egy rendkívül összetett geopolitikai környezetben kell helytállnia, amelyben N'Djamena korábbi egyértelmű nyugati orientációja mellett óvatos – és néha kevésbé óvatos – manővereket tesz Moszkva felé is. Ráadásul az elmúlt időszakban több olyan riport, közösségi médiabejegyzés is napvilágot látott, amely igyekszik aláásni a magyar szerepvállalás hitelességét, azt állítva, hogy Budapest Moszkva ügynökeként és trójai falovaként működik a nyugat-szaheli országban.¹⁹ Nem világos, hogy kik állnak a dezinformációs kampány mögött, de a tény, hogy amerikai intézetek is átvették ezt a narratívát, jelzi, hogy az szélesebb körben elterjedt, és veszélyt jelenthet a magyar kontingensre nézve.

A szudáni helyzet

Ahogy korábban jeleztük, a szudáni helyzet az etnikai, kulturális és történelmi összefonódások miatt nagyban befolyásolja a csádi eseményeket. Jól jelzi ezt a 780.000 új menekült, amely óriási terhet ró a nyugat-szaheli országra, ugyanakkor fokozza a már eleve meglévő etnikai ellentéteket (az érkezők többsége

¹¹ Interjú egy egyiptomi diplomatával, Kairó, 2023. október. [The two generals fighting in Sudan helped Putin plunder the country's gold to fund Russia's war in Ukraine](#), [online], 2023.04.18. Forrás: Business Insider Africa [2024.05.15.]; [Wagner denies Sudan presence](#), [online], 2023.05.11. Forrás: VOA [2024.05.15.]

¹² [Final report of the Panel of Experts on the Sudan](#), [online], 2024.01.26. Forrás: UN [2024.05.15.] 15-16.o.

¹³ [Russian defense systems, trainers arrive in Niger](#), [online], 2024.04.22. Forrás: VOA [2024.05.15.]

¹⁴ [Italy blames surge in migration on Russia's Wagner group](#), [online], 2023.03.11. Forrás: Reuters [2024.05.15.]

¹⁵ [Revealed: how Putin plans to flood West with migrants](#), [online], 2024.02.29. Forrás: Telegraph [2024.05.15.]

¹⁶ [Malian Military Junta Scuttles Security Partnerships while Militant Violence Surges](#), [online], 2023.02.27. Forrás: Africa Center [2024.05.15.]; [Fatalities from Militant Islamist Violence in Africa Surge by Nearly 50 Percent](#), [online], 2023.02.07. Forrás: Africa Center [2024.05.15.]

¹⁷ [African Militant Islamist Group-Linked Fatalities at All-Time High](#), [online], 2023.07.31. Forrás: Africa Center [2024.05.15.]

¹⁸ [Deaths Linked to Militant Islamist Violence in Africa Continue to Spiral](#), [online], 2024.01.29. Forrás: Africa Center [2024.05.15.]

¹⁹ [Hungary is setting closer cooperation with Russia in Chad](#), [online], 2024.05.14. Forrás: Robert Lansing Institute [2024.05.15.]; [Lásd a kommenteket itt: Congratulations to President @GmahamatIdi and to the people of Tchad on the recent peaceful elections](#), [online], 2024.05.12. Forrás: Twitter [2024.05.15.]

masszalit és fúr) és a szűkös erőforrásokért folyó konfliktust. A legnagyobb problémát azonban itt is a geopolitikai versengés, illetve a hagyományos törzsi összefonódások jelentik.

Szudán lényegében egy proxy-háborús csataterre vált, ahol Abd al-Fattáh al-Burhán tábornokot, az ország de facto államfőjét Egyiptom, Szaúd-Arábia és Irán, Muhammad Hamdán Dagálu Hamídtit pedig az Egyesült Arab Emírségek és Oroszország támogatja, illetve utóbbi regionális szövetségesei (Kelet-Líbia, Közép-afrikai Köztársaság). Mahamat Déby számára a fő problémát azok az elemzések jelentik, amelyek szerint az Egyesült Arab Emírségek fegyverszállítmányai Csádon keresztül érik el az RSF-et. Bár a felek ezt tagadják, az ENSZ jelentések szerint a műholdfelvételek, a repülési adatok, illetve az RSF kezén megforduló fegyverek alátámasztják a gyanút.²⁰ A problémát súlyosbítja, hogy az Egyesült Arab Emírségek N'Djamena egyik fontos szövetségesevé vált az elmúlt években, amely pénzzel és fegyverekkel is támogatja a csádi vezetést.²¹

Itt jutunk el a második problémáig, a törzsi kötelékekig. Hamídti és az RSF korábban a kartúmi kormány oldalán aktívan részt vettek a darfúri etnikai tisztogatásokban, amelyek fő célpontjai a zaghawa, masszalit, fúr közösségek voltak. Nem véletlen, hogy a fő darfúri fegyveres szervezetek is etnikai alapon szerveződtek meg. Ezek közül kettő is, a Szudáni Felszabadítási Mozgalom – Minni Minnawi (SLM – MM) és az Igazság és Egyelőség Mozgalom (*Justice and Equality Movement* – JEM) alapvetően zaghawákból áll – azaz Déby népcsoportjából. Így most az a paradox helyzet állt elő, hogy Csád közvetítésével fegyverzik fel azt a milíciát, amely korábban népirtást követett el a zaghawák ellen. A háború elején az RSF igyekezett nem magára haragítani a darfúri zaghawa frakciókat. 2024 elejétől kezdve azonban az RSF túlkapásai miatt ezek feladták semlegességüket, és támogatásukról biztosították a Szudáni Fegyveres Erőket (SAF) és al-Burhánt.²² Ezzel párhuzamosan, úgy tűnik, az RSF is feladta próbálkozásait, hogy elkerülje a konfrontációt a zaghawákkal. 2024 áprilisában az RSF ostrom alá vette a szudáni kormányerők utolsó darfúri bázisát, al-Fasert. A városban több százezer menekült keresett menedéket, nagy számban zaghawák is. Hamídti erői ráadásul épp zaghawa falvak elleni támadással kezdték meg offenzívájukat.²³ Ennek eredményeképpen az SLM-MM és a JEM is mozgósította harcosait a város védelmére.

Mindez komoly problémát jelent Déby számára, hiszen az RSF immár saját népcsoportját támadja. Ez egyértelműen gyengíti az államfő pozícióját, és át is vezet a második nagy témakörhöz, a belső tényezők

Belső tényezők

Etnikai ellenétek az északi és déli népcsoportok között

A 2020-ban – Szudánt is ideszámítva 2019-ben – kezdődő száheli puccshullám komoly kihívást jelent a térség politikai vezetése számára, annál is inkább, mert világosan látszik, hogy ez egyszerre kapcsolódik a strukturális kihívásokhoz (túlnépesedés, klímaváltozás, etnikai ellentétek, erőforrás-konfliktusok), a geopolitikai versengéshez és a személyes ambíciókhoz. Bár Malitól Szudánig a mintázatok közt komoly eltérések figyelhetők meg (Nigerben a pozitív strukturális folyamatok ellenére egy személyes és etnikai alapokon álló, gyors és váratlan puccs következett be, míg például Maliban erre egy elhúzódó biztonsági és társadalmi válság után került sor), a sokak által „puccsöveznek” elkeresztelt térség kapcsán nehéz megmondani, hol várható a következő politikai válság.

Ez igaz Csádra is, ahol Mahamat Déby hatalmát több oldalról is komoly kihívások érik. Ezek egyike a déli fekete-afrikai, nílus-szaharai és kisebb részt niger-kongói és afro-ázsiai nyelvet beszélő népcsoportok elégedetlensége a központi vezetéssel. A szara, kanem-borno (kanembu), kanuri, fuláni és egyéb (tucatnyi) népcsoportok azt érzik, hogy az északi nomádok – arabok, zaghawák, tobuk (gorane/daza/kreda) – nem engedik őket befolyásos pozíciókhoz, miközben az ország lakosságának zömét adják. Az ellentétet erősíti, hogy az északi nomádok zömében muszlimok, míg a déli földművesek keresztények vagy helyi hitvilágok követői.²⁴

²⁰ Final report of the Panel of Experts on the Sudan, ..., i.m.

²¹ UAE deploys troops to train Chadian soldiers amid Sudan crisis, [online], 2024.01.26. Forrás: Military Africa [2024.05.26.]

²² SLM-Minawi joins Sudan's fight against RSF, [online], 2024.03.24. Forrás: Sudantribune [2024.05.15.]

²³ Over 50,000 displaced in North Darfur following militia attacks, [online], 2024.04. Forrás: Sudantribune [2024.05.15.]

²⁴ Lásd erről: Chad: Defusing Tensions in the Sahel, [online], 2018.12.05. Forrás: International Crisis Group [2024.05.17.] 1-9.o.

Ezt az ellentétet nem érdemes alábecsülni. Csádot az elmúlt több mint négy évtizedben vagy a tobuk (Hisséne Habré), vagy a zaghawák (Déby-család) irányították. A déli népcsoportok körében ezért nagyon erős az elégedetlenség. Sokan közülük a franciák bábjának tartják Mahamat Déby-t, és ezért fogékonyak a Nyugat-ellenes üzenetekre.²⁵ Nem véletlen, hogy a csádi ellenzék egyik vezéralakja, a fiatal és karizmatikus Succès Masra is délről, Béboniból származik.²⁶ Ebben a kontextusban értelmezve a nílus-szaharai lakosság számára pozitív a régióban tapasztalható, a franciák és a Nyugat térvésztesztését okozó orosz előretörés. Éppen ezért egy részük számára az MH megjelenése is inkább egyfajta kolonizációként és a Déby-rezsim, illetve a meglevő elit hatalmának támogatásaként értelmezhető.

Az északi népcsoportok belső ellentétei

Az északi és déli népcsoportok közti ellentétek ellenére jelenleg kis esély látszik arra, hogy gyökeres fordulat következne be a csádi belpolitikai dinamikákban: a nomád népcsoportok ellenőrzik a fegyveres erőket, a biztonsági apparátust és a gazdaság jelentős részét. Hatalmi pozícióikat tovább erősítik külső támogatóik, határokon átnyúló etnikai, politikai és gazdasági kapcsolataik. Éppen ezért az előbbinél fontosabbak az északiak közti belső ellentétek, elsősorban a zaghawa-tobu/gorane vetélkedés, illetve a zaghawákon belüli ellentétek. Ezt jól mutatta Yaya Dillo állítólagos puccskísérlete éppúgy, mint az idősebb Déby halála, amely egyes források szerint nem a Wagner akciója, hanem belső zaghawa leszámolás eredménye volt.²⁷ Mahamat Déby anyja ráadásul gorane, ami egyszerre jelent kapcsolatot a két népcsoport között és kérdőjelezi meg az államfő „elhivatottságát” a zaghawák felé. Ez különösen fontos kérdéssé válik a zaghawák elleni darfúri atrocitások tükrében.

A darfúri polgárháború emellett tovább rontja az arab és nem arab csádi nomád népcsoportok közti eleve terhelt viszonyt.²⁸ A belső ellentéteken az sem segített, hogy Mahamat Déby egyrészt közel 100, az apjához hű tábornokot küldött nyugdíjba, másrészt felállította saját, a hadseregtől elkülönülő pretoriánus gárdáját, a Gyorsreagálású Intervenció Erő (Rapid Intervention Force - RIF). Arab és gorane szereplők számos kiemelt posztot kaptak meg mind a hadseregben, mind a RIF-ben, ami – különösen Yaya Dillo halála után – növelte a zaghawák elégedetlenségét.²⁹

Érdemes azt is kiemelni, hogy a legerősebb felkelő csoportok zöme szintén az északiak közül kerül ki. A FACT (*Front pour l'alternance et la concorde au Tchad*) a rendszerrel elégedetlen északi goranéból áll, miközben a másik szervezet, a CCMR (*Conseil de commandement militaire pour le salut de la République*) főleg tamákat tömörít. Számukra a fő ellenfelek egyértelműen a zaghawák, akikkel komoly konfliktusaik voltak az elmúlt évtizedekben – zömében a politikai befolyás és a szűkös erőforrások miatt.³⁰ De maguk a zaghawák sem egységesek: az UFR-t (*Union des forces de la résistance*) az a Timane Erdimi vezeti, aki a néhai Idriss Déby unokaöccse és Yaya Dillo nagybátyja.³¹

Mahamat Déby számára az alapvető kérdés az lesz, hogy milyen mértékben képes koncessziókkal és erővel egyben tartani egy olyan koalíciót, amely továbbra is kiáll a fiatal államfő hatalma mellett. Feladatát nem könnyíti meg, hogy immár nem csupán a belső, hanem a külső hatalmak és szereplők manővereit is figyelnie és kezelnie kell ehhez.

A magyar szerepvállalás és az MH telepítése szempontjából alapvető fontosságú a rendszer stabilitása. Csádi támogatás és megfelelő háttérbázis híján ugyanis gyorsan ellehetetlenülhet a misszió. Ugyanakkor talán a legnagyobb kockázat, ami a magyar honvédeket fenyegeti, az, hogy belekeverednek a csádi belpolitikába, és a humanitárius és terrorizmus-ellenes feladat helyett rezsimbiztonsági célra használják fel őket – vagy ezzel azonosítják őket a helyiek. Mivel a missziónak nagyban támaszkodnia kell a csádi partnerekre, nagyon fontos lesz a tőlük érkező információ megfelelő szűrése és ellenőrzése. Súlyos következményekkel járna és jelentősen rombolná a művelet helyi elfogadottságát, ha például a dzsihadisták helyett

²⁵ Interjú egy csádi értelmiséggel, Kairó, 2023. október.

²⁶ *Parcours Académique*, [online], 2024. Forrás: Succesmasra [2024.05.21.]

²⁷ Interjú egy amerikai elemzővel, Washington D.C., 2024. január; interjú egy csádi értelmiséggel, Kairó, 2023. október.

²⁸ Enrica Picco: *The Fallout in Chad from the Fighting in Darfur*, [online], 2023.08.10. Forrás: International Crisis Group [2024.03.18.]

²⁹ *Chad: Averting the Risk of Post-transition Instability*, [online], 2024.05.03. Forrás: International Crisis Group [2024.05.21.]

³⁰ *CHAD: Fighting between president's and defence chief's ethnic groups*, [online], 2007.08.27. Forrás: wow.gm [2024.05.22.]

³¹ *Who shoots first?*, [online], 2009.05.01. Forrás: African Confidential [2024.05.23.]; *Preparing for an all-out fight in El Fasher*, [online], 2023.12.13. Forrás: African Confidential [2024.05.23.]

olyan helyi felkelő-csoportok ellen vetnék be a magyar katonákat, akiket N'Djamena szintén „terroristának” bélyegez, vagy akként próbál „eladni” a magyar partnernek.

A dzsihádisták és más fegyveres csoportok

Csádban nagy hagyománya van a fegyveres csoportoknak és az ellenállásnak. Ugyanakkor ezek dinamikája más régiókkal összehasonlítva rendkívül változó. A fegyveres csoportok általában lokálisak, egyes személyekhez és etnikumokhoz kötődnek, és összetételük gyorsan változik. Mivel létszámuk kicsi, általában ernyőszervezetekbe tömörülnek, amelyek aztán gyorsan szétesnek. Ahogy korábban említettük, a Déby-klán kiváló érzékeléssel lavírozott az egyes csoportok között,³² és a legtöbb esetben sikerült megakadályozni a nagyméretű felkelést: leszámítva a 2006-2008 közti felkelést, ami N'Djamena 2008 februári ostromában csúcsosodott ki,³³ illetve 2019 februárját, amikor az UFR Líbia felől betörő, jól felfegyverzett konvoját csak a francia légierő bevetésével sikerült megsemmisíteni,³⁴ a rezsim sikerrel akadályozta meg a fennmaradását veszélyeztető, nagyméretű fegyveres konfliktusok kitörését.

A korábbi csádi felkelő támadások kapcsán a legfontosabb tapasztalat, hogy a fegyveresek nagyon gyorsan tettek meg nagy távolságokat, és ha nem vetették be ellenük a légierőt, akkor lényegében ellenállás nélkül érték el a fővárost. A helyi erők jól ismerik a csádi viszonyokat, a hatalmas területet átszelő alternatív útvonalakat. Ezért is történhetett meg 2008-ban, hogy a hadsereg nem tudta megakadályozni, hogy utcai harcokra kerüljön sor N'Djamenában, és csak a városban sikerült megállítani a felkelőket.

Ami a dzsihádisták csoportokat illeti, a csádi biztonsági erők képesek voltak kordában tartani tevékenységüket. Ugyan 2015-ben – válaszul arra, hogy Csád is részt vett a Boko Haram elleni többnemzeti katonai műveletekben – több terrortámadásra is sor került az országban,³⁵ 2020 tavaszán pedig a terroristák egy rajtaütésben közel 100 csádi katonával végeztek, ezek elszigetelt esetek maradtak, és inkább kisebb támadásokra kerül csak sor.³⁶ N'Djamena meg tudta akadályozni, hogy a szélsőségesek kilépjenek a Csád-tó medencéjéből, és megvessék a lábukat az ország más részein is. Ebben az is szerepet játszott, hogy a csádi haderő a térség talán legképzettebb sivatagi és terrorellenes hadereje: nem véletlen, hogy a 2013-as mali francia katonai beavatkozás során Párizs leginkább N'Djamena támogatására számíthatott a szélsőségesek elleni küzdelemben. A 2000 csádi katona komoly sikereket ért el a szélsőségesekkel szemben³⁷ – nem melléleg pedig Mahamat Déby volt a kontingens parancsnok-helyettese. Ugyanez igaz a Csád-tó medencéjében tevékenykedő Többnemzeti Egyesített Harci Kötelékre (*Multinational Joint Task Force* – MNJTF), amelyben Niger, Nigéria, Kamerun, Benin és Csád erői küzdenek a térség dzsihádisták szervezetei ellen, és amelynek parancsnoksága a csádi fővárosban van.³⁸ A csádi erők hatékonyságát jól mutatja, hogy a 2020 márciusi, hivatalosan 92 csádi katona halálával járó bohomi katonai bázis elleni támadás után egy hónappal indított *Operation Bohoma Anger* során 52 saját katona elvesztése árán saját bevallásuk szerint 1000 szélsőséggel végeztek.³⁹ Bár független források nem erősítették meg a számokat, tény, hogy a művelet szétzilálta a dzsihádisták hálózatokat, és azóta sem került sor hasonló műveletre a terroristák részéről.

A csádi haderő számára a kihívást inkább az jelenti, hogy egész egyszerűen túl van terhelve: meg kell küzdenie a minden égtáj felől beszivárgó fegyveres csoportokkal, a belső biztonság fenntartásával, miközben fő stratégiai célja jelenleg egyértelműen a szudáni harcok átgyűrűzésének megállítása, így a haderő jelentős része Kelet-Csádban állomásozik. Az MH támogatása a terrorellenes műveletekben ezért kulcsfontosságú, ígyanis így pótolhatja azokat a kieső kapacitásokat, amelyeket a szudáni határra átcsoportosított erők jelentenek. Ráadásul ne feledjük: óriási kiterjedésű, 1.284.000 négyzetkilométernyi országról van szó, amely egy 33.000 fős hadsereget tart fenn. Így minden támogatásra szükségük van, hogy amennyire lehet, ellenőrizzék területüket, és megakadályozzák a szélsőségesek újbóli beszivárgását.

³² Chad: Powder Keg in the East, [online], 2009.04.15. Forrás: International Crisis Group [2024.03.18.]

³³ Chad: Human rights crisis brewing in aftermath of attack on N'Djamena, [online], 2008.02.20. Forrás: Amnesty International [2024.05.23.]

³⁴ France bombed Chadian rebels to stop coup d'etat: foreign minister, [online], 2019.02.12. Forrás: Reuters [2024.05.23.]

³⁵ Chad suicide bomber kills 15 people in market and injures 80, [online], 2015.07.11. Forrás: Guardian [2024.05.23.]

³⁶ Chadian soldiers killed in attack by 'shadowy' Boko Haram, [online], 2022.11.23. Forrás: Al Jazeera [2024.05.23.]

³⁷ Mali: Chadian Soldiers Join Battle for Northern Mali, [online], 2013.01.28. Forrás: AllAfrica [2024.05.24.]

³⁸ MNJTF Mandate, [online], 2024 Forrás: mnjtfmm.org [2024.05.24.]

³⁹ Chadian troops 'kill 1,000 Boko Haram fighters' in Lake Chad, [online], 2020.04.20. Forrás: Al Jazeera [2024.05.24.]

Ebben a kontextusban pedig különösen fontosak lesznek a magyar helikopterek, amelyek lehetővé teszik majd a gyors reagálást és a távolságok leküzdését.⁴⁰

A dzsihádisták – és részben a felkelők – kapcsán az MH-nak két olyan kihívásra kell majd koncentrálnia, amelyek viszonylag újak a térségben, viszont jelentősen veszélyeztetik az ott működő erők biztonságát. Az egyik a katonai bázisok elleni szisztematikus támadások. Az elmúlt tíz évben ez az afrikai felkelő- és terrorcsoportok „védjegyévé” vált. Ezek során a dzsihádisták általában század erejű előretolt műveleti bázisokat (*Forward Operating Base* – FOB) rohantak le. A támadások során általában háromszoros erőt – 5-600 katonát – vontak össze, és több autóba rejtett, öngyilkos improvizált robbanóeszköz bevetésével (*Suicide Vehicle Borne Improvised Explosive Device* – SVBIED) törték át a védelmet. Mivel alkalmanként jellemzően akár 200-400 kilogrammnyi robbanóanyagot is alkalmaztak, ezek alkalmasak voltak arra, hogy harcképtelenné tegyék a védőket, majd a klasszikus gyalogsági roham során a támadók betörték a bázisok területére, ahol számbeli fölényükkel legyőzték ellenfeleiket. Az elmúlt tíz évben Malitól Szomáliáig több tucat FOB vált hasonló támadás áldozatává, amelyek során több ezer helyi és külföldi katona vesztette életét.⁴¹ Mindezek tükrében különösen fontos lesz, hogy a magyar kontingens megfelelő fizikai védelemmel és tűzerővel lássa el bázisát, illetve kiváló felderítéssel rendelkezzen: a dzsihádisták sikerét ugyanis nagyban megkönnyítette, hogy ellenfeleik sok esetben nem rendelkeztek megfelelő információkkal a támadásról, és nem tudtak arra felkészülni.⁴² Ezek a rajtaütések – ahogy a szomáliai baledogle-i amerikai bázis elleni as-Sabáb akció kudarca is jelezte⁴³ – nem kivédhetetlenek, de megfelelően fel kell rájuk készülni.

Ehhez kapcsolódik a másik, még újabb jelenség: a drónok egyre terjedő használata a felkelő csoportok között. Az akár pár száz dollárért, kereskedelmi forgalomban beszerezhető drónokat egyelőre hírszerzés céljából használják a szélsőségesek, nem pedig robbanóeszközök célba juttatására. Ugyanakkor egyes információk szerint a Boko Haram hálózatához köthető csoportok már kísérleteznek ezzel.⁴⁴ A másik kockázat, hogy a szudáni polgárháborúban nagy mennyiségben használnak támadásra is alkalmas kisebb és nagyobb drónokat,⁴⁵ így fennáll a veszélye azok Csád felé történő proliferációjának – különösen, hogy azokat az RSF is nagy mennyiségben veti be. Ezt a tényezőt a magyar tervezőknek mindenképp figyelembe kell venniük.

Magyar tényezők

A célra tartás problémája

A csádi magyar szerepvállalás kapcsán központi jelentőségű, hogy megmarad-e az az összkormányzati, stratégiai szintű figyelem, ami jelenleg tapasztalható. Szemben ugyanis a hagyományos relációkkal, Afrika mindig is másodlagos terepnek számított a mindenkori magyar külpolitika – és az ehhez kapcsolódó területek – számára. Ez a trend a globális magyar diplomácia 1950-es évekbeli megszületése óta tetten érhető. Ugyan több esetben is indultak nagyobb, több tárcát is érintő vállalkozások Afrikában, de ezek vagy teljes kudarccal végződtek, mind például az 1960-as években az Etiópiába szánt mintafarm ügye,⁴⁶ vagy nem hoztak érdemi eredményt a két ország viszonylatában, például a külkereskedelem növekedésében vagy a politikai együttműködés erősítésében (mint a 2021-es ugandai projekt).⁴⁷ Ezek fő oka, hogy az afrikai projektek számos tényező miatt nehezített terepen működnek, az eredmények lassabban születnek meg, esetenként évtizedes távlatban, ami folyamatos odafigyelést és gondozást – „célra tartást” – igényel. Ezért

⁴⁰ Csád biztonsága Magyarország és Európa érdeke is, [online], 2023.11.21. Forrás: Honvedelem.hu [2024.03.11.]

⁴¹ Marsai Viktor: *Út a vadonba – Afrikai dzsihádisták csoportok támadásai katonai bázisok ellen.* SVKK Elemzések, 2019/25. [online], 2019.12.16. Forrás: svkk.uni-nke.hu [2024.05.24.]

⁴² Marsai Viktor...i.m.

⁴³ *Country Reports on Terrorism 2019: Somalia*, [online], 2019. Forrás: State.gov [2024.05.24.]

⁴⁴ *ISWAP's use of tech could prolong Lake Chad Basin violence*, [online], 2023.04.13. Forrás: ISS [2024.05.24.]

⁴⁵ *Sudan civil war: are Iranian drones helping the army gain ground?*, [online], 2024.04.10. Forrás: Reuters [2024.05.24.]; *Sudanese army downs drones targeting airport in Gedaref*, [online], 2024.05.12. Forrás: Sudantribune [2024.05.24.]

⁴⁶ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1965. 45. doboz. 00192/15/1965 Szűcs János jelentése az etiópiai szakértői látogatásról (1965. december 13.)

⁴⁷ *Magyarország Ugandában hajtja végre a legnagyobb nemzetközi gazdaságfejlesztési programját*, [online], 2021.11.22. Forrás: kormány.hu [2024.05.24.]; *A külkereskedelmi termékforgalom forintban, országok szerint [folyó áron, millió Ft]*, [online], 2024. Forrás: KSH [2024.05.24.]

akár egy-egy magyar vagy afrikai személycsere vagy fókuszváltás is könnyen a projektek halálához vezethet.

A másik, szintén 70 éves probléma, hogy a magyar közigazgatás egy része továbbra is csak problémákat, nem pedig lehetőségeket lát a kontinensben, és előszeretettel szabotálja – vagy csak egyszerűen nem hajtja végre – a már megszületett döntéseket. Ez megint csak megfigyelhető volt a már említett etióp viszonylatban, ahol a Külkereskedelmi Minisztérium minden eszközzel igyekezett meggátolni a projektek megvalósulását – végül sikerrel.⁴⁸ Az elmúlt években maga a szerző is számtalanszor tapasztalhatta azt a szkepticizmust, ami például a 2019-es Afrika-stratégia⁴⁹ végrehajtását kísérte az adminisztráció egyes pontjain – és valóban, ha megnézzük, az öt évvel korábbi dokumentum legtöbb rendelkezése írott malaszt maradt.

Nyilvánvaló, hogy egy olyan globális környezetben, ahol lényegében két évente kell kiterjedt és komplex válságokat, illetve azok Magyarországra gyakorolt hatását kezelni (COVID-19, ukrajnai orosz agresszió) nagyon nehéz ennek megvalósítása. De sajnos az esetek többségében ez egy vagy-vagy helyzet: az afrikai partnereket nem érdekli, hogy épp miért nem számíthatnak nagyobb figyelemre és együttműködésre – sőt, mivel ezek következményei a legtöbb esetben őket is érintik (esetenként még pusztítóbban), éppen ekkor számítanának még több támogatásra.

Nagyon fontos tehát, hogy a jelenlegi magas szintű kormányzati támogatás a csádi projekt mögött állandó, stabil és kiszámítható legyen. Csak így lehet ugyanis érdemi eredményeket várni a magyar szerepvállalástól.

A Magyar Honvédség előtt álló kihívások Csádban

A nyilatkozatok szerint a csádi művelet, bár a szövetségesekkel koordinálva, de önálló magyar katonai misszióként fog futni. Ebben számos racionális elem érhető tetten: egyrészt a „3.0” elképzelés keretében valóban fontos tapasztalat – és egyben kihívás – az MH számára, hogy hosszú évtizedek után egy minden elemében önálló missziót indítson. Ez felbecsülhetetlen tudáshoz juttathatja a honvédeket és a Honvédséget. Emellett az erősen francia-ellenes közegben szintén fontos erőfeszítés az egykori gyarmattartótól való távolság fenntartása – legalábbis a lakosság szimpátiájának megnyerésére.

Ugyanakkor vannak olyan következmények is, amelyek az önálló szerepvállalásból fakadnak. Ezek közül a legfontosabb, hogy az MH-nak kell az összes olyan kiegészítő és támogató elemet biztosítani, amelyeket a korábbi műveletekben másoktól kapott meg. A misszió logisztikai ellátása – figyelembe véve az elmúlt évtized flottafejlesztését – talán a kisebbik probléma, még akkor is, ha a csádi színtérré az ellátmány jelentős részét kívülről kell odaszállítani. A nagyobb kihívás a művelet egészségügyi mentési (MEDEVAC) képességgel és gyorsreagálású erővel (*Quick Reaction Force* – QRF) történő ellátása. A nagy távolságok miatt elengedhetetlen, hogy ezek rendelkezésre álljanak, hiszen például egy vidéki segélykonvojt ért támadás esetén csak ezek gyors bevetésével kerülhető el a nagyobb katasztrófa. Nem véletlen, hogy az MH helikopterek telepítését is tervezi Csádba.⁵⁰ Figyelembe véve a műveleti kihívásokat, ez legalább három, de inkább négy helikopter telepítését tenné szükségessé. És itt érkezünk el a 200 fős kontingens méretproblémájához. A szerző becslései alapján a helikopterek üzemeltetése az extrém műveleti környezetben komoly humán-erőforrást – több tucat embert – fog igényelni. A bázis állandó védelme – figyelembe véve a korábban bemutatott trendeket a Száhelben található katonai bázisok elleni akciókról – szintén legalább 100 ember állandó jelenlétét fogja megkövetelni. Ezt egészíti ki a logisztikai, orvosi és egyéb támogató személyzet (szintén több tucat fő), illetve a QRF, szintén több tucat fővel. Emellett kell a kontingensnek ellátnia a magyar humanitárius személyzet védelmét, illetve a csádi hadsereg terror-ellenes egységeinek felkészítését, tanácsadását, támogatását és kísérését (T3A). Mindezt összeadva a 200 fős létszám szűkösnek tűnik a kiszabott feladatok ellátására.

Van még egy kritikus terület, ahol az MH egész biztosan rá lesz utalva a szövetségesi támogatásra: ez a hírszerzési és felderítési képesség. A Honvédség ugyanis nem rendelkezik olyan drónkapacitásokkal, hogy ezt végre tudja hajtani. Súlyos kihívás ezért, hogy az amerikai erők nigeri kivonulásával elvesz a nyugati szövetségesek „szeme”: az agadez-i drónbázis felszámolásával⁵¹ jelentősen csökkennek azok a

⁴⁸ MNL XIX-J-1-j Etiópia 1966. 43. doboz. 00284/43 Kállai elvtárs látogatása Etiópiában (1966. február 21.)

⁴⁹ 1177/2019. (IV. 2.) Korm. határozat az Afrika stratégiáról, [online], 2019.10.28. Forrás: njt.hu [2024.05.24.]

⁵⁰ Csád biztonsága Magyarország és Európa érdeke is, [online], 2023.11.21. Forrás: Honvedelem.hu [2024.03.11.]

⁵¹ US, Niger extend official high-level talks on US troop withdrawal into Friday, [online], 2024.05.15. Forrás: Voanews [2024.05.24.]

Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések

2024/8

képességek, amelyekkel a száheli területeket meg lehetett figyelni. Különösen aggasztó, hogy ezen a területen a francia erők is jórészt az amerikaiakra támaszkodtak. Bár talán túlzásnak tűnik, egyes nyugati elemzők szerint az amerikai erők felderítő képessége csaknem nullára esett vissza.⁵² Ez különösen veszélyes egy ilyen turbulens időszakban – és egy ekkora kiterjedésű ország vonatkozásában.

Összegzés

A száheli magyar szerepvállalás „3.0” verziója rengeteg lehetőséget és kockázatot is hordoz a résztvevő humanitárius személyzet és a katonák számára. Az esetenként felröppenő nyilatkozatok ellenére a csádi misszió beleilleszkedik az elmúlt évek külpolitikai, segélyezési és védelempolitikai trendjeibe. A Száhel Európa stratégiai érdekszférája, amelyben egyre növekvő regionális instabilitás figyelhető meg, és ezek következményei – például az irreguláris migráció formájában – már most is eléri Európát. Ráadásul jól látszik, hogy a rivális hatalmak, elsősorban Oroszország a hibrid hadviselés képében komoly erőfeszítést tesznek a nyugati pozíciók gyengítésére, az anyagi és politikai haszonszerzésre, illetve esetenként a káosz elmélyítésére. Európa ezért nem engedheti meg, hogy teljesen kiszoruljon a régióból, és hagyja, hogy annak folyamatait kizárólag a rivális hatalmak próbálják befolyásolni. Bár a csádi műveleti környezet messze van az ideálistól, a nyugati hatalmak – köztük Magyarország – nem engedhetik meg, hogy utolsó regionális szövetségesüket – és ezzel együtt a régió feletti befolyásukat – elveszítsék.

⁵² Uo.

Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések

2024/8

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta munkatársaink tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézetének keretében működő Stratégiai Védelmi Kutatási Program szakpolitikai kutatásokat végez, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont John Lukacs Intézet Stratégiai Védelmi Kutatási Program

Szerkesztés és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tóth Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: jli@uni-nke.hu

2024 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatási Elemzések (ISSN 2063-4862)

2019–2024: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Marsai Viktor